

Slovo dalo slovo... Jak? České slovo *slovo* má tři významové polohy: (i) jako jazykový výraz, (ii) jako souvislá promluva, (iii) jako slib a závazek. Spojení *dal slovo* pak podle své polohy znamená (i) “vedl jistý jazykový výraz co příklad”, (ii) “umožnil jinému, aby promluvil”, (iii) “zavázal se vůči někomu k něčemu”. Syntagma *dal slovo* předvádí explicitní vztah přísudku rozvitého předmětem. Nesmíme ovšem přehlédnout, že onen přísudek má k sobě i podmět: je vidět v tom, že máme *dal slovo*, nikoliv *dala slovo*, *dals slovo* ani *dal jsem slovo*, nemluvě o *daly slovo*, což všechno jsou plně srozumitelné útvary jazyka českého, odlišné od daného. Podmět «nevyjádřený», jímž česká škola po dlouhé generace opakovaně mate dětské mysli, a následně tak dezorientuje celou populaci, je nesmysl. Věta podmět buď má, nebo nemá. Má-li jej, je vyjádřen kongruencí (shodou) s přísudkem, což se jasně projeví, když podmět nahradíme jiným slovem (zde ve významu (i)), tedy *dal slovo* [↔ *on*] vedle *dals slovo* [↔ *ty*], *dala slovo* [↔ *ona*].

Vraťme se ke spojení *dal slovo* a nahradíme podmět *on*, plně vyjádřený kongruencí v *dal*, podmětem *slovo*, což si vynutí změnu kongruence na *slovo dalo slovo*. Jak tomu rozumíme? Opět musíme upřesnit polohu. Bud' (i) z jednoho jazykového výrazu se odvodil výraz další. Tak *slovo* dalo *slovíčko*, *slovíčko* dalo *slovíčkařil*, *slovíčkařil* dalo *uslovíčkařil se*. Že to není ve *slovníku*? Nevadí. Je to na místě mnohem důležitějším, v potenci jazykového systému. Kdo si onen systém osvojil, ví, že *uslovíčkařil se* vyjadřuje zcela jednoznačně “zhuntoval se věčným hádáním o slovíčka” (a znalec tuzemského prostředí si za vágní podmět *on* snadno dosadí velmi konkrétní osobu, jež slovíčkařením zhuntovala celou českou politiku); (ii) nebo na jednu promluvu navázala další — a společníci strávili čas v příjemném rozhovoru; (iii) případně z jednoho závazku vyplynul další — a společníci si ani neuvědomili, že se proměňují v korupční spiklence.

Systémová moc významových poloh je obrovská. Banálnímu spojení podstatného jména s přívlastkem vůbec nerozumíme, dokud v konkrétní promluvě (v konkrétním textu) nevyhledáme sémantické rysy, o něž si dané spojení říká. Co třeba znamená *zelené slovo*? Opět nezbyvá než odlišit významové polohy. Jde-li

(i) o “jazykový výraz”, obarvíme jej snadno. Představme si, že si v textu, jež studujeme, podle jistého klíče něco pro sebe zvýrazňujeme zeleně, něco zas růžově, modře, žlutě: zelená jsou potom ta slova, které jsme si zeleně zvýraznili; (ii) zato v poloze “promluva” musíme barvit jinak. Využijeme toho, že barvy slouží též co symboly různých uskupení, třeba politických stran, či sportovních klubů: *Zelené slovo* s funkčně majuskulním Z je krásný název pro noviny ekologistů (jistě ekologicky internetové), či pro klubový časopis;¹

¹Autor, filolog odtržený od života, přiznává, že nezná žádné mužstvo zelených barev, byť i zná barevně příbuzný výraz *squadra azzurra*. Zato ví, že v Byzanci byly závodní stáje (šlo o koňské dostihy) «zelených» a «modrých», jejichž příznivci se na ulicích často prali. Za noviny (i časopisy) tehdy běžně sloužily nápisy na zdech. Těmi se – vedle mnoha jiného – vzájemně napadali příznivci zelených a modrých. Padala

(iii) nejzajímavější však bude interpretace v poloze “slib, závazek”. Vezměme z mnoha významů slova *zelený* hodnotu “nezralý”, navíc upřesněnou “lidsky nezralý, osobnostně nevypělý, společensky nezkušený”: kdo lituje závazků, jež na sebe lehkomyšlně vzal kdysi co hloupý zelenáč nic netušící o zálužnostech světa, lituje svých tehdejších *zelených slov*.

Poučení z právě předvedeného rozboru zní: jazykové porozumění stojí na textové zkušenosti a textové představivosti. Sice jsem argumentoval konkrétními texty (promluva je také text), leč žádné nedal. Stačilo jen naznačit textovou situaci a textový záměr, a naše textová zkušenost hned volala: ano, rozumíme tomu.

Jsou lidé – a k hanbě oboru přiznávám, že někteří si i říkají lingvisté –, kteří výše naznačenou rozmanitost jazykového významu a textového smyslu vnímají co nepříjemnost až překážku. Chudáci, ochuzují se o vjem mnoha krás světa i o radost z lidského pobývání v něm. Naše vnímání světa i přemýšlení o něm se rodí v jazyce a skrze jazyk. Bez vrstevnatosti jazykového významu, bez proměnlivosti textového smyslu by ono vnímání a přemýšlení bylo ubohé. Počátkem vědeckého jazykozpytu pak je údiv nad tím, že při vši složitosti významu a nestálosti smyslu je možné se dohovorit: jako členové téhož jazykového společenství si rozumíme, a to i v něch nejsubtilnějších polohách — ostatně právě proto nás baví se spolu bavit. Vzájemné porozumění je přitom objektivní:² obě strany hovoru vědí, že si rozumějí, průběžně si to ověřují, a pokud odhalí nedorozumění, či jen nedostatečné porozumění, přizpůsobí svůj hovor tak, aby si rozuměly v míře uspokojivé. Taková objektivita je možná jen díky tomu, že existují jazykové normy platné pro celý kolektiv. Pod slovem kolektiv si nepředstavujeme nic velkého, v rozměru národa se společným národním jazykem, spíš společenství malé, úzce vymezené, leč propustné pro opakované přecházení do společenství jiných: zcela přirozeně žijeme v mnoha kolektívech zároveň (rodina, práce, přátelé, sousedé), každý z nich má svůj jazyk a ten se navíc mění v čase. A právě v takto specifických kolektívech, kde je text konkrétní už tím, že všichni jasně vědí, kdo se jím na koho s jakým cílem obrací, panují specifické soubory jazykových norem, jež způsobují, že v konkrétním textovém (promluvovém) výskytu z potenciálu významových poloh shodně vybereme jednu, totiž tu jednu a z takto povybíraných významových příspěvků shodně poskládáme společně sdílený smysl.

A jak to souvisí s výstavou současného umění? Řekl jsem výše, že lidské vnímání světa a přemýšlení o něm se rodí v jazyce a děje skrze jazyk. Jazyk je to, čím si své vjemy a myšlenky předáváme i navzájem potvrzujeme. Říkám si tak o námitku, že umění přece není pouze slovesné: je též hudební,

tedy útočná slova zelená a modrá.

²Návštěvník výstav soudobého umění – stejně jako čtenář katalogů k takovým výstavám – je jistě zvyklý na nejrůznější nezvyklosti. Nechtě tedy vezme na vědomí, že autor tohoto textu píše *objektivní, struktúrní, pasívni*, aby vyznačil slabičnou délku, jež do kultivované výslovnosti patří, leč z povědomí i kulturní veřejnosti se vytratila právě v důsledku české ortografické nedůslednosti; slovenština si v této věci poradila lépe.

výtvarné, taneční, herecké, stejně jako je běžné jednotlivá umění v různých poměrech a vztazích propojovat. Umění vůbec je pak cesta, jak vyvolávat vjemy a podněcovat přemýšlení. Jistě, ale jak si takové vjemy a myšlenky předáváme? Když profesor na klavíru předehrává, jak se dá jednomu Bachovu preludiu různě rozumět, je to nesmírně důležité pro vzdělávání nové generace hudebníků (stejně jako hudebních vědců), leč nikdy to nebude běžný, obecně přístupný způsob předávání vjemů a myšlenek. Ostatně i profesor a jeho žáci se přitom současně uchylují ke slovům, tak jako se ke slovům uchylujeme my, kteří postrádáme mimořádné umělecké dovednosti. Nakonec tedy každé *dílo dává slova...*